

Frank G. Bosman

# Kruistocht in Spijkerbroek

Tijdens het Utrechts Filmfestival werd de film 'Kruistocht in Spijkerbroek' ('Crusade in Jeans', 2006) onderscheiden met een Gouden kalf (voor de beste regisseur). De film, gebaseerd op de gelijknamige bestseller van Thea Beckman, vertelt het verhaal van een jongen uit de 21e eeuw die in een kinderkrustocht in 1212 belandt. Hoewel de historische basis van deze kruistocht erg smal is, levert het wel een vermakelijke film op over (on)geloof en godslastering. En dat laatste is héél actueel.

Als Dolf Vega door een zelfzuchtige actie ervoor zorgt dat het Nederlands jeugdvoetbalelftal niet naar de finales kan doordringen, kan hij niet beters verzinnen om het verleden ongedaan te maken dan middels de tijdmachine in zijn moeders laboratorium. Opgehaast door het alarm typt Dolf een verkeerde datum en beland in 1212 midden in een kinderkrustocht. Deze groep van duizenden kinderen wordt (slecht) geleid door een visionaire herdersjongen Nicolaas en een manipulatieve monnik Anselmus. Nicolaas heeft van God te horen gekregen dat hij het kinderleger door de opensplijtende rode zee naar Jeruzalem moet leiden. Al snel komen Dolf en zijn maatje (later ook vriendin) Jeanne erachter dat de monnik Nicolaas heeft bedrogen en dat ze allemaal als kindslaven verkocht zullen worden. Dolf slaagt erin de kwade opzet van Anselmus in de war te sturen, maar zijn thuisreis verloopt alles behalve gemakkelijk.

De film is vermakelijk en wordt beheerst door het thema van (on)geloof. In de kinderkrustocht vertrouwt iedereen op God, iets dat de (atheïstische?) Dolf slechts met grote moeite kan begrijpen. Het wemelt in de film van uitspraken die gaan over het subtiele verschil tussen godsvertrouwen en religieus fatalisme. Het begint al vroeg in de film als één van de kinderen aan Dolf vraagt: "Geloof je niet?". En later – meer indringend – door Jeanne: "Zit je hoofd dan vol met niets anders dan twijfel!" Die twijfel van Dolf, mooi samengevat in zijn gefrustreerde uitroep "Jeruzalem kan wachten", veroorzaakt tot tweemaal toe de beschuldiging van de ketterij vanwege godslastering.

Tegelijkertijd brengt de kinderkrustocht, en meer specifiek de omgang met Jeanne, protégés Carolus en Maria, een omwenteling in Dolf te weeg. Hij moet

leren zijn egoïsme, zijn wantrouwen en ongeloof te overwinnen. Dit wordt in de film gedramatiseerd door een 'louteringsscene'. Carolus wordt door een groep wolven meegesleurd en Anselmus dwingt Dolf hem te gaan redden: "Wil je die kinderen aan de wolven overlaten?" Vanwege een traumatische ervaring in het verleden is Dolf panisch voor wolven. Zijn angst vliegt hem in het duistere bos naar de keel: "Ik zie niets. Waarom is het zo donker?" Als hij het (schijnbaar) levenloze lichaam van het kind vindt en het in zijn armen neemt, durft Dolf het pas op te nemen tegen zijn oude spookbeeld. Hij schreeuwt de wolf toe en houdt hem daarmee op afstand.

### **Kinderkruistocht**

Heeft de kinderkruistocht echt plaatsgevonden? De Vierde (volwassen) Kruistocht (tussen 1202 en 1204) is de historische context voor de Kinderkruistocht. Alle Kruistochten (vijf in totaal) waren bedoeld om het Heilige Land te veroveren op de Arabische machthebbers. Alleen de Eerste Kruistocht was een succes en Palestina viel voor een kleine honderd jaar in handen van westerse legers. De andere kruistochten waren bedoeld om de stukken land die de kruisridders langzaam hadden verloren aan de oprukkende vijand weer terug te winnen of om überhaupt Palestina te heroveren. Alle Kruistochten op de Eerste na waren een fiasco.

Het bekende, traditionele verhaal over de kinderkruistocht gaat als volgt. Dit is ook de lijn die Beckman volgt. Ergens in Frankrijk of Duitsland begint een jonge knaap te verkondigen dat hij goddelijke visioenen gekregen heeft. Jezus zelf zou hem opgeroepen hebben het Heilige Land te veroveren, geholpen door de eenvoud en onschuld van kinderen. Door het verrichten van enkele goed getimede wonderen kreeg deze jongen een formidabel leger op de been dat op een gegeven moment wel 20.000 kinderen zou herbergen. Hij leidde zijn volgelingen zuidwaarts naar de Middellandse zee, waar de zee – net als bij Mozes – zou openspleten om de kinderen droogvoets naar Palestina te leiden. Dit gebeurde natuurlijk niet, maar er leek een nieuw godswonder op handen. Twee handelaren (bij Beckman twee obscure monniken) bieden de kinderen aan om hen met zeven boten over te zetten. Volgens de overlevering zou de ene helft verkocht zijn als slaaf ergens in Tunesië en de andere helft zou in een schipbreuk zijn verdronken ergens voor de kust van Sardinië.

Volgens modern historisch onderzoek gaat bovenbeschreven legende eigenlijk over twee aparte, historische bewegingen, één in Frankrijk en één in Duitsland. In Duitsland leidde een herdersjongen Nicholas in 1212 een groep mensen (let wel: geen kinderen) over de Alpen naar de stadsstaat Genua in Italië. Het water van de Middellandse Zee weigerde echter uiteen te wijken en de groep viel uit elkaar. Sommigen keerden terug naar huis, anderen gingen naar Rome of Marseille. Sommigen zouden ook in slavernij zijn beland. De andere beweging vond plaats in Frankrijk. Een herdersjongen genaamd Stefan de Cloyes claimde in 1212 dat hij een brief van de Franse koning bezat van Jezus Christus zelf. Samen met een menigte van meer dan 30.000 mensen (let wel: weer geen kinderen) trok hij naar Saint-Denis waar hij enkele wonderen verrichtte. Op bevel van koning Filip II (en op theologisch advies van de Universiteit van Parijs) werd de menigte echter naar huis gezonden. In deze versie is geen sprake van slavernij of het optrekken naar het Heilige Land. De latere historici en kroniekschrijvers hebben deze twee bewegingen met elkaar vermengd. In de eerste helft van de 13e

## Signalement

eeuw zwierven verschillende grote groepen arme mensen in los-vast-verbanden door Europa. Deze zwervers, verarmde boeren en dagloners waren het slachtoffer van allerlei politieke en economische crises en onrechtvaardigheid. Deze 'groepen' werden in de kronieken omschreven als bestaand uit 'pueri'. 'Pueri' betekent in het klassieke Latijn 'jongen' of 'kind', maar werd in het Middeleeuwse Latijn ook gebruikt om 'arme mensen' aan te duiden. Denk aan het Engelse 'country boy', wat meer slaat op (eenvoudige) afkomst dan op de leeftijd. De latere historici hebben zich echter wel laten foppen door de klassieke betekenis van 'pueri'. En zo werden de kinderkrusochten geboren.

Zoals eerder gezegd wordt Dolf er twee keer van beschuldigd een ketter te zijn, éénmaal in het begin van de film en éénmaal op het einde. De eerste keer zijn het 'slechts' een aantal kinderen die hem dreigend 'Ketter, ketter, ketter!' naar het hoofd slingeren, de tweede keer wordt hij 'berecht' door Nicolaas, terwijl Anselmus de rol van aanklager vervuld en de kinderen die van jury en beul. Hoewel de tweede aanklacht duidelijk politiek gemotiveerd is (Anselmus wil Dolf uit de weg ruimen), wordt in beide gevallen de link tussen ongelof ("Geloof je niet?") en blasfemie gelegd ("Jij gelooft niet in God. Dat is godslastering.") In beide gevallen wordt Dolf aangeklaagd als "ketter" en dat kan in de Middeleeuwen de dood tot gevolg hebben. Let trouwens op de argumentatie van Thaddeus: "Toen ze hongerig waren, wie gaf hen te eten?" en "toen ze gevangen waren, wie heeft hen bevrijd?" en "Hij gaf zijn leven voor hen." Hoe Bijbels wil je het hebben?

### Godslastering

In de Middeleeuwen bestond er slechts één religie, het christendom. Blasfemie werd als een grote zonde beschouwd. Het was een zonde die vaak genoeg door God zelf werd gestraft. Zo 'boeten' de inwoners van Spiers in 'Kruisocht in Spijkerbroek' voor hun ongastvrijheid jegens het kinderleger. God straft hen met onweer en brand. Maar ook de overheid was niet te beroerd een handje te helpen. Een blasfemieproces was meestal kort en krachtig en eindigde meestal in de executie van de lasteraar. In de film kan Dolf dit lot nog net ontlopen door ingrijpen van de monnik Thaddeus en Carolus.

Dit idee dat ongelof (of ontkenning) gelijk staat aan blasfemie en daarmee ketterij lijkt ons heel erg Middeleeuws. Maar dat klopt niet. Nieuwe ketterijen vervangen oude, zoals nieuwe 'ontkenningen' het oude ongelof opvolgen. In Trouw (24-02-07, 'De Blasfemie van de ontkenning') betoogt de Hongaarse hoogleraar Frank Furedi dat 'ontkenning' in de afgelopen twee decennia is uitgegroeid tot het 21e equivalent voor ketterij. Hij noemt als voorbeeld dat de milieusceptici al snel op één lijn worden gezet met de Holocaust-ontkenners. En iedereen weet dat deze laatste ketterij één van de grootste zonden van onze tijd is.

"De beschuldiging ontkenning is een seculiere vorm van blasfemie geworden. Een boek van een auteur die sceptisch staat tegenover de heersende milieuijsheid werd afgedaan met de woorden: 'Deze tekst hanteert de strategie van hen die bijvoorbeeld volhouden dat homoseksuelen niet sterven aan aids, dat er geen Joden door de nazi's werden uitgeroeid, enzovoorts.' Deze geforceerde verbinding tussen drie zeer geladen kwesties – milieuvuiling, aids, de nazi-Holocaust tegen de Joden – laat zien hoe ontkenning uitgroeide tot een alom inzetbare blasfemie."

"Ontkenning lijkt het hedendaagse equivalent te zijn voor wat de traditionele godsdienst ooit placht aan te duiden als een zondig of gevaarlijk idee. Lang gele-

den begrepen theocraten dat het gezag van hun geloofssysteem zou toenemen als ze nadrukkelijk stelden dat „God ongelooft straft”. En ook godslasteraars moesten worden gestraft, vanwege de verderfelijke invloed die hun godslasteringen op anderen zouden kunnen hebben.”

De middeleeuwse ‘ketteren’ en ‘demonen’ zijn nog altijd onder ons, maar dan in de vorm van het ‘verketteren’ van andermans opinie en in de vorm van ‘demonisering’ van je (politieke) tegenstander.

*Drs. Frank G. Bosman is projectcoördinator Luce / Centrum voor Religieuze Communicatie Faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg*

Signalement